

Юрчук М. С.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

Н.Д. Борисенко

ІДІОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР ЗООНІМІВ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасні лінгвістичні дослідження направлені на виявлення того, як мова відображає навколишній світ. Лінгвісти зосереджують свою увагу на тих мовних явищах, що кодують культуру, а їх провідною характеристикою є вивчення співвідношення даних понять [див., напр., 1, 4, 5, 6, 8]. Мова – це дзеркало культури, так як у мові відображається не тільки реальний світ, котрий оточує людину, не тільки умови її життя, але й свідомість народу, його менталітет, національний характер, життя, традиції, мораль та система цінностей [6, с. 317]. Ідіоматичні одиниці інтенсивно накопичують здобутки матеріальної та духовної культури, і саме тому можуть слугувати матеріалом для лінгвокультурологічних досліджень. Вивчення лінгвокультурологічних особливостей дозволяють встановити зв'язки між інформацією не лише загальнолюдського, а й національного характеру, скласти уявлення про розбіжності між способом мислення різних культурних спільнот. У цьому зв'язку зооніми, що входять до складу ідіоматичних одиниць, є важливим джерелом інформації про відношення певної лінгвокультурної спільноти до тваринного світу. Нами було відібрано та проаналізовано 250 ідіом, що мають в своєму складі власне зооніми (номінації диких та свійських тварин) та орнітоніми (номінації птахів).

У дослідженні було застосовано базову категорію лінгвістичного знання *простір*, як спосіб моделювання дійсності, що широко використовується у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Знаходячись у матеріальному світі люди автоматично категоризують свої почуття, предмети навколишньої дійсності та їх характерні ознаки. З точки зору лінгвістичних вчень термін *простір* розглядають як певне коло концептів у свідомості окремої мовної спільноти, загальні універсальні категорії, які формуються у свідомості людини, а потім

знаходять своє відображення за допомогою мовних засобів [10, с. 175]. *Ідіоматичний простір* тлумачать як сукупність взаємопов'язаних концептів різного рівня абстракцій, об'єднаних подібними категоріальними ознаками та актуалізовані ідіоматичними засобами мови [11, с. 281-282]. Ідіоматичні одиниці відіграють у мові важливу роль, саме тому існує велика кількість праць присвячених їх дослідженню, проте у більшості випадків проблеми ідіоматики розглядають у рамках фразеології. *Ідіому* трактують як словосполучення, значення якого важко або неможливо вивести із значення її компонентів, якщо їх розглядати окремо [12, с. 37]. Зооніми, що входять у компонентний склад ідіом, трактуються як назви представників тваринного світу, які у складі ідіом набули метафоричного, експресивного відтінку. За тематикою ідіоматичні одиниці з компонентом зоонім поділяються на шість окремих груп: власне зооніми (ідіоми із назвами диких та свійських тварин), орнітоніми (містять у своєму складі назви птахів), ентомоніми (ідіоми з компонентом комах), іхтіоніми (ідіоматичні одиниці із родовим компонентом риба), рептиліоніми (включають назви рептилій: черепаха, змія), амфібіоніми (ідіоми, де стрижневе слово виражено такими іменниками, як жаба, краб, рак) [7, с. 69]. У центрі нашої уваги знаходяться власне зооніми та орнітоніми. Існує ціла низка класифікаційних схем аналізу ідіом, найбільш поширеними вважаються структурна, тематична та семантична класифікації, які й були використані у розвідці. Отримані кількісні дані дозволяють стверджувати, що номінації свійських тварин зустрічаються частіше у складі ідіоматичних одиниць ніж назви диких тварин. Згідно із статистикою зооніми за їх вживаністю в англійських ідіомах розподілились у такому порядку: свійські тварини: *dog* – 18%; *cat* – 17%; *horse* – 6%; *pig* – 5%; *cow* – 4%; *sheep* – 2%; *hare* – 2%; *donkey* – 1%; *rabbit* – 1% аналізованих ідіом; дикі тварини: *wolf* – 5%; *fox* – 5%; *bull* – 4%; *lion* – 2%; *monkey* – 2%; *bear* – 2%; *ox* – 2%; орнітофразеологізми: видове поняття *bird* – 11%; такі назви птахів, як *duck* – 4%; *cock* – 3%; *goose* – 2%; *parrot* – 1%; *owl* – 1%. Зооніми *dog* та *cat* мають найвищу продуктивність.

На основі відібраного матеріалу, була запропонована структурна класифікація ідіом із зоонімами, на основі класифікації ідіом за стрижневим словом. Із ідіоматичних одиниць зі структурою словосполучення найпоширенішими є наступні субстантивні моделі: (A) + Adj + N: *top dog* (переможець), *an Irish bull* (безглуздість); (A) + Adj + and + Adj + N *a cock and bull story* (неправдива історія); (A) + N + Prep + (A) + N: *cat out of bag* (відкрити таємницю), *a bird of passage* (перелітня пташка) та такі вербальні конструкції як: to + V: *to dog* (ходити по п'ятах); V + (A) + N: *to cry wolf* (підняти непотрібну тривогу); V + Prep + (A) + N: *to bring on bears* (робити все, що завгодно). Їх моделі варіюються залежно від зміни компонентів, які доповнюють стрижнєве слово. Компаративні ідіоми також займають провідне місце. Наприклад, like + (A) + Adj + N: *like a skalded cat* (дуже швидко); Adj + as + (A) + N: *greedy as a wolf* (дуже жадібний, ненажерливий); as+ Adj+ as+ Adj+ N: *as mad as a March hare* (очманів як заєць у березні). Найбільш продуктивними компаративними сполучниками виявились сполучники *like* та *as*. Серед ідіом зі структурою речення найбільш уживаними виявились прості розповідні речення, наприклад, *scornful dog will eat dirty pudding* (якщо будеш вередувати, то тобі нічого не дістанеться); *goose is walking over smbs grave* (мурашки по шкірі); *with foxes we must play foxes* (з вовками жити – по вовчому вити); *birds of a feather flock together* (свій свояка вгадає здалека).

Семантичний аналіз ідіом із компонентом зоонім дозволив виявити, що вони позначають людину та її діяльність. Серед досліджуваних ідіоматичних одиниць, ідіоми на позначення моральних якостей складають 47%, ідіоми на позначення життєвих ситуацій – 20%, ідіоми на позначення поведінки людини – 18% та ідіоми, що характеризують емоційний стан людини – 15%. Моральні якості – це відносно стійкі ознаки людини, які виявляються в однотипних вчинках, що відповідають критеріям добра чи суперечать їм [13]. Моральні якості позитивного характеру представлені наступними категоріями: обережність – 15%: *don't set the fox to keep your geese* (не пускай козла в огород), рішучість – 12%: *to take the bull by the horns* (взяти бика за роги),

смівливість – 10%: *as brave as a lion* (хоробрий як лев). До моральних вад відносять підступність – 25%: *beware of a silent dog and still water* (у тихому вирі чорти водяться), гордість – 11%: *don't ride a high horse* (не злітай високо – не будеш низько падати), ворожість – 9%: *two dogs over one bone seldom agree* (дві собаки не зможуть поділити одну кістку), жадібність – 8%: *if you run after two hares you'll catch neither* (за двома зайцями поженешся, жодного не впіймаєш), зарозумілість – 5%: *a cock is valiant on his own dunghill* (всяк кулик на своєму болоті великий), хитрість – 5%: *sly / cunning as a fox* (хитрий як лисиця). Аналізовані ідіоми позначають розумовий стан як негативно, так і позитивно: *if the donkey bray at you, don't bray at him* (не уподібнюйся дурневі), *all asses wag their ears* (не всякий розумний, хто з головою), *as mad as a March hare* (зійшов з розуму), *don't put cart before the horse* (не сади дерево коренем догори), *jest with ass and he will flap you in face tail* (з дурнями краще не жартувати), *solemn / wise as an owl* (мудрий як сова). Зоонім *donkey* найбільш яскраво репрезентує таку якість як дурість, а зоонім *owl* найчастіше асоціюється з мудрістю. Дані конотації пов'язані із стереотипами, що існують в англомовній спільноті. Емоційно-психічний стан – це мінливі почуття та емоції людини, які виникають під впливом життєвих обставин, внутрішнього самопочуття та залежать від зовнішніх факторів [13]. Наприклад, *like a cat on hot bricks* (незручно почувати себе у певній ситуації), *a red rag to a bull* (приводити у лют), *one's monkey is up* (оскаженіти), *cross / savage as a bear* (розізлити не на жарт). У більшості випадків номінації тварин позначають негативні емоції. Аналіз ідіом на позначення поведінки та життєвих ситуацій показує, що у більшості випадків дані характеристики взаємопов'язані, так як поведінка людини у більшості випадків пов'язана із життєвою ситуацією: *to back the wrong horse* (помилитися), *a lion in a path* (перешкода), *give to the dogs* (кинути напризволяще), *horse and foot* (всіма зусиллями), *to beat a dead horse* (даремно марнувати сили).

Отже, в англомовній спільноті людина наділяє номінації тварин різними конотаціями, що потім знаходять своє відображення в ідіоматичних одиницях.

Ідіоми сучасної англійської мови із зоонімами репрезентують життєвий досвід людини, її поведінку, якості їй притаманні та допомагають у створенні її загального портрету. Подальша перспектива розвідки вбачається у зіставному аналізі ідіом із зоонімами в сучасній англійській та українській мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефиренко Н.Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособие / Н.Ф.Алефиренко.: Флинта, Наука; Москва; 2010 – 224 с.
2. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник / К.Т. Баранцев – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
3. Береза Т.А. Практичний англо-український словник фразеологічних синонімів / Т.А. Береза – Львів: БаК, 2011. – 400 с.
4. Брилева И.С., Вольская Н.П., Гудков Д.Б. Русское культурное пространство: лингвокультурологический словарь / И.С. Брилева, Н.П. Вольская, Д.Б. Гудков. – М.: Гнозис, 2004. – 318 с.
5. Воробьев В.В. Лингвокультурология / В.В. Воробьев. – М.: Издательство российского университета дружбы народов, 2006. – 112 с.
6. Головня А.В. Лингвокультурное пространство художественной прозы (на материале произведений Редьярда Киплинга) / А.В. Головня // Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии: [монография] / А.Э.Левицкий, С.И. Потапенко, Л.И. Белехова и др.; под. ред. А.Э. Левицкого, С.И. Потапенко. – Нежин: Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С. 315-349.
7. Каян І.Л. Фразеологічні синоніми у сучасній англійській мові (на матеріалі фразеологізмів з компонентом-зоонімом // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Випуск 7. Зб. наук. праць. – К.: Вид-во „Логос”, 2005. – 103 с.
8. Кубрякова Е.С. Язык и знание / Е.С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

9. Кунин А.В. Большой англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин – М.: Русский язык, 1984. – 944 с.
10. Левицкий А.Э. Частеречное пространство языка / А.Э. Левицкий. – Нежин: Издательство НГУ имени Николая Гоголя, 2011. – С. 175-206
11. Фещенко Ю.І. Ідіоматичний простір “Homo Socialis” у сучасній англійській мові: лінгвокогнітивний та комунікативно-функціональний аспекти :автореф. Дис.. канд. філол. наук: 10.05.07 / Ю.І. Фещенко. – Київ: КНЛУ, 2007. – 20 с.
12. Makkai A. Idiom Structure in English / A. Makkai. – Hague : Mouton, 1972. – 371 p.
13. Longman Dictionary of Contemporary English. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ldoceonline.com/>
14. Oxford Dictionary of English idioms. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oxfordreference.com/>___